

módszerének reformját és a vallásoktatás mellett külön erkölcsi oktatás bevezetését. Ugyancsak az erkölcsi nevelés érdekében kéri a leányintézetek szaporítását és a leányiskolákban az igazgatásnak kizárólag nőkre bízását. Különös súlyt helyeznek a nemzeti nevelés fokozására. Évégéből kéri a nemzeti műveltséget felölelő tantárgyaknak nagyobb óraszámú való tanítását, s főképen a tanító- és tanárképzés tantervének ezirányú módosítását.

A memorandum állást foglal továbbá az elemi, közép- és főiskolák szervezésének kérdéseit illetően is. A hatosztályú elemi népiskolák fenntartását kívánja azzal a megokolással, hogy fölösleges a nyolc osztály ott, ahol még a hat osztály felső tagozata is néptelen. A leányközépiskolák három típusának szükségességét állapítja meg: *a)* a leánygimnáziumot, amely a nemzeti tantárgyak mellett a klasszikus kultúrát veszi alapul; *b)* a liceumot, amely a nemzeti tantárgyak mellett a modern kultúrát nyújtja és *c)* a felső leányiskolát, amely befejezett, kerek általános és nemzeti műveltséget ad, anélkül, hogy alapul szolgálhatna az egyetemi tanulmányokhoz, míg az előbbi két típus tanulói az egyetemen folytathatják tanulmányaikat. Az egyetemekkel kapcsolatban azt kéri, hogy nyitassék meg a nők előtt a budapesti egyetem orvosi kara, az ország minden egyetemének jogi fakultása és a műegyetemek valamennyi osztálya. A memorandum végül kifejezi azt a kívánalmat, hogy az egész nőnevelés törvénnyel szerveztessék.

Ha ezeket a kívánalmakat figyelemmel kísérjük, megállapíthatjuk, hogy a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, mint a magyar női társadalom képviselője, igyekezett megoldás felé vinni a nőnevelés sürgető problémáit. Ez a lépés nem csupán azokért az eredményekért fontos, amelyeket — mint a kongresszus megállapításait — a memorandum magában foglal, hanem főképen azért, mert először hozta össze tanácskozásban a magyar nőket abból a célból, hogy saját szellemi fejlődésük irányításában testületileg résztvegyenek. És ha ez az első lépés egyelőre nem vezet is a nőnevelés szervezését illetően mélyebbrendű eredményekhez, mégis megmarad az az érdeme, hogy széles körben felkeltette az érdeklődést a nőnevelés kérdései iránt. *Raddk Olga.*

Tower Vilmos: A hipnotizmus elméleti, gyakorlati, pedagógiai, orvosi és büntetőjogi szempontból. Kőszeg, 1826. 110 lap. Ára 3 pengő.

A hipnózis mibenléte ma már nemcsak az orvos és a pszichológus problémája, hanem egyben jelentős társadalmi és pedagógiai kérdés is. Az újszerű, titokzatos és rendellenes után kapkodó, a groteszket kedvelő s akaratban gyenge korunk lelke előtt oly nagy jelentőségre tettek szert a hipnotikus jelenségek, hogy ma már nemcsak a szakemberek, „a tanár és a tudós, hanem a tanuló és az inas, nemcsak az úr, de a cseléd, nemcsak a város, de a falu s tanya is ismeri az elaltatást s ennek sokféle csinját-bínját“. Tower könyve a hipnotizmusnak minden oldalról való kritikai, rendkívül elevenen megírt megvilágítása, melyet orvosi szakkörök is nagy elismeréssel fogadtak (Schaffer Károly). A munka, mindig plasztikus példákön bemutatva, ismerteti a

médium természetét, a hipnotikus és poszthipnotikus állapotot, a hipnotizálás módjait és határait, gyógyító erejét és magyarázatát.

Ránk nézve a legfontosabb azonban a hipnotizmusnak a neveléshez való viszonyát vizsgáló fejezet. Két évtizeddel ezelőtt ugyanis erős vita tárgya volt, vajjon nem lehetne-e a hipnotizmust a nevelés szolgálatába állítani? Számos orvos és pedagógus igen modern és termékeny eszközt látott a hipnózisban a nevelés számára. Mert milyen egyszerűnek és könnyűnek látszik: szuggeralom a gyermeket, s azontúl hibáját abbahagyja, akarata teljesen eugalmazásom irányába hajlik. Csakhamar azonban kitűnt, hogy a hipnózis útján elért nevelői eredmények először is *nem általánosak*, mert mindig csak egy-egy személyre, dologra, tulajdonságra vagy eszmére vonatkoznak, azonban az egész lelki diszpozíció, a lelki alkat lényege ugyanaz marad, csak hogy más úton tör ki. Ha pl. a gyermeknek azt szuggeraljuk, hogy testvéreit többé ne üsse-verte, szeretettel bánják velük, akkor ezt valóban meg is tartja, de viszont más gyermekeket annál durvábban bántalmaz, annál kegyetlenebbül kínoz. Szerzőnk továbbá kifejti, hogy a hipnózis nevelő célzatú hatása *ideiglenes*, csupán egy ideig tartó, poszthipnotikus jellegű: az alapvető tulajdonságok csakhamar újból érvényre jutnak s mesterséges elfojtásuk alatt az idegrendszer meggrázkódtatják. A hipno-pedagógia rendkívül felfokozza a beteges szuggesztibilitást, testi és lelki betegségeknek, főképp a hisztériának forrása. De a hipnotikus „javításnak” pedagógiai szempontból legrosszabb oldala a szerző szerint abban rejlik, hogy a jó tulajdonságokat ráerőszakolva az egyénre, akaratszabadságát lenyűgözi s ezzel a neveltet a javulás érdemétől megfosztja, vagyis „attól a nemesítő, fölemelő, boldogító és továbbserkentő értékes tudattól, hogy a gyermek a maga erejéből és jószántából emelkedett hibája fölé és a maga hozzájárulásával, erőlködésével és iparkodásával küzdötte ki magának a javulást. Csak az öntevékenység növelheti és fokozhatja a gyermekben az önbecsülést és önbizalmat, mely a további küzdelemben szükséges.” Ellenben a hipnózistól elnyomott-letepert hiba nem jelent győzelmet, akarat-többletet, erkölcsi energianövekedést, önnevelési tökegyarapodást. A fogyatkozásoknak hipnózis útján való eltüntetése kétségkívül kényelmesebbnek, gyorsabbnak, kevésbé veszélyesnek és kevésbé fárasztónak látszik, mint a lassú, lépésről-lépésre haladó nevelőmunka, azonban csakis az utóbbi tudja az *egész* embert formálni, az *egész* lelket nemesíteni és állandó értékkel javítani.

Tower komoly, alapos és széleskörű tapasztaláson és elmélkedésen alapuló, világosan és szellemesen megírt könyve pedagógiai irodalmunknak is értékes gyarapodását jelenti.

K. Gy.

1. Magyar kormányzati bibliographia. 2. Társadalomtudományi bibliographia. A Magyar Sociographiai Intézet kiadványai. 1—2. szám. Szerkesztette *Krisztics Sándor*. Pfeifer Ferdinánd. 375 + 946 lap (hasáb). 1926.

Kevesen tudják, hogy egészen zajtalanul, a Magyar Tudományos Akadémia fennhatósága alatt két évvel ezelőtt milyen fontos új magyar tudo-